

Toți oamenii Kremlinului

Mihail ZĂGAR (născut la 31 ianuarie 1981, Moscova), scriitor, jurnalist politic, regizor, reporter de război, fost redactor-șef al postului TV rus de opoziție *Dojd* (2010-2015). A copilărit în Angola. Licențiat în jurnalism internațional la MGIMO, Moscova. A studiat la Universitatea din Cairo, Egipt. A fost reporter de război (Casa de Editură Kommersant, 2000-2009), lector la MGIMO (2003-2009). În 2007 îi apare cartea de reportaje din zonele fierbinți ale lumii *Război și mit*. Împreună cu Valeri Paniușkin publică, în 2008, volumul *Gazprom. Noua armă a Rusiei*, tradus și în română.

În 2015 apare volumul *Toți oamenii Kremlinului. O scurtă istorie a Rusiei contemporane*, vândut în peste o sută de mii de exemplare în decurs de un an de zile. Svetlana Alexievici, laureat Nobel, avea să-l numească „cea mai serioasă analiză a ultimilor 20 de ani”. Cartea a apărut deja în germană, polonă, bulgară, finlandeză, engleză și chineză.

Traducătorul, Vsevolod CIORNEI (14 septembrie 1955, s. Lipnic, Ocnița, RM), scriitor român. După absolvirea Facultății de Jurnalistică a Universității de Stat din Chișinău (1981), a fost redactor la revista pentru tineret „Orizontul”, la ziarele „Tinerimea Moldovei”, „Cuvântul”, „Momentul” și la hebdomadarele „Glasul”, „Literatura și arta”, „Vocea poporului” și „Săptămâna”. Colaborări cu diverse posturi de radio și TV.

A debutat cu articole critice în volumul colectiv *Dintre sute de catarge*, Editura Literatura Artistică, 1984. Cărți publicate: *Cuvinte și tăceri*, Editura Literatura Artistică, 1989; *Istoria geloasă*, Editura Hyperion, 1990; *Cuvintele dintre tăceri*, Editura Cartier, 2002; *Cuvinte și tăceri*, antologie scoasă la Editura Cartier, în 2015.

Semnează traducerea romanului *Maestrul și Margarita* de Mihail Bulgakov, Editura Cartier, 2004, și a volumului de nuvele *Visătorul de pe gazon* al lui Valeriu Reniță, Editura Cartier, 2016.

Mihail ZÂGAR

Toți oamenii Kremlinului

O scurtă istorie a Rusiei contemporane

Traducere din rusă de Vsevolod CIORNEI

CARTIER
i s t o r i c

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel/fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

Support juridic: Efrim, Roșca și Asociații

Cărțile Cartier pot fi procurate online pe shop.cartier.md

și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.

E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.

E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria online, shop.cartier.md, tel. 068 555 579.

E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712, București, România

Tel./fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Păslariuc

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Valentin Guțu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Михаил Зыгарь

ВСЯ КРЕМЛЁВСКАЯ РАТЬ

Москва, 2015

Mihail Zăgar

TOȚI OAMENII KREMLINULUI

Ediția I, septembrie 2017

© 2015 by Mikhail Zygar

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Zăgar, Mihail.

Toți oamenii Kremlinului: O scurtă istorie a Rusiei contemporane/ Mihail Zăgar;

trad. din rusă de Vsevolod Ciornei. – Chișinău: Cartier, 2017 (Tipogr. „Bons Offices”). – 416 p. – (Colecția „Cartier istoric”/ coord. de Virgil Păslariuc, ISBN 978-9975-79-902-7).

Tit. orig.: Вся кремлёвская рать. – Referințe bibliogr.: p. 413-415 (65 tit.). – 500 ex.

ISBN 978-9975-86-210-3.

94(470)

Z 15

Cuprins

Introducere	7
--------------------------	---

Partea I. PUTIN I INIMĂ DE LEU

<i>Capitolul 1.</i> În care Aleksandr Voloșin, ideologul Kremlinului, s-a învățat să-l suporte pe Lenin.....	9
<i>Capitolul 2.</i> În care emigrantul politic Boris Berezovski n-a fost chemat la nunta regală.....	34
<i>Capitolul 3.</i> În care cel mai bogat om din Rusia, Mihail Hodorkovski, își pierde afacerea și libertatea, iar familia sa dispare.....	64

Partea a II-a. PUTIN II MAGNIFICUL

<i>Capitolul 4.</i> În care șeful administrației de la Kremlin, Dmitri Medvedev, a creat o nouă stare socială în Rusia	89
<i>Capitolul 5.</i> În care șeful administrației președintelui Ucrainei, Viktor Medvedciuk, a rămas ultimul ucrainean pe care îl crede Putin	105
<i>Capitolul 6.</i> În care adjunctul șefului administrației prezidențiale, Vladislav Surkov, apără Kremlinul asediat	121
<i>Capitolul 7.</i> În care asistentul președintelui, Igor Șuvalov, găsește modalitatea de a face din Rusia un imperiu	144
<i>Capitolul 8.</i> În care vicepremierul Serghei Ivanov a crezut cu toată seriozitatea că el este succesorul.....	157

Partea a III-a. ȚAREVICIUL FALSUL DMITRI

<i>Capitolul 9.</i> În care președintele Georgiei, Miheil Saakașvili, reușește să păstreze nu doar puterea, ci și ceva cu mult mai serios.....	181
<i>Capitolul 10.</i> În care Barack Obama a devenit cel mai bun prieten și principalul dușman al Kremlinului	205
<i>Capitolul 11.</i> În care vicepremierul Igor Secin a devenit un Che Guevara rusesc	214
<i>Capitolul 12.</i> În care prințesa rusă Tatiana Iumașeva inventează un nou partid democratic.....	230
<i>Capitolul 13.</i> În care liderul opoziției, Aleksei Navalnâi, a simțit că poate conduce poporul asupra Kremlinului	250

Partea a IV-a. PUTIN III CEL GROAZNIC

<i>Capitolul 14.</i>	În care patriarhul Kirill a început să-i conducă pe miniștri.....	275
<i>Capitolul 15.</i>	În care ideologul Kremlinului, Veaceslav Volodin, a inventat o nouă idee națională.....	287
<i>Capitolul 16.</i>	În care secretarul de presă al lui Putin, Dmitri Peskov, a înțeles că nu vor mai reuși niciodată să-i fie pe plac Occidentului	305
<i>Capitolul 17.</i>	În care ministrul Apărării, Serghei Șoigu, s-a răzburat pentru Afganistan și pentru Nicolae I.....	327
<i>Capitolul 18.</i>	În care Aleksei Kudrin a pierdut bătălia pentru un loc în capul președintelui.....	353
<i>Capitolul 19.</i>	În care Ramzan Kadârov s-a dus în Dubai și s-a întors	373
<i>Capitolul 20.</i>	În care Bashar Assad devine reflectarea lui Vladimir Putin.....	390
<i>Încheiere. Putin IV cel Sfânt</i>		405

Introducere

Începând lucrul la această carte, mă gândeam că va fi o istorie despre ce s-a întâmplat cu Rusia în ultimii 15 ani, despre felul în care s-a schimbat perceperea lumii și concepția despre lume a lui Vladimir Putin și a anturajului său cel mai apropiat, despre cum a început totul și la ce ne-au adus toate acestea. Dar s-a dovedit că participanții la evenimentele nu țin minte niciodată ce s-a întâmplat cu adevărat. Fiecare își construiește amintirile în așa fel, încât el să arate în ele decent, eroic și, principalul, să aibă întotdeauna dreptate. În anii de lucru la această carte am intervievat câteva zeci de oameni din cel mai apropiat anturaj al lui Vladimir Putin: angajați ai administrației președintelui, membri ai guvernului, deputați ai Dumei de Stat, antreprenori din lista Forbes și politicieni din străinătate. Aproape fiecare își spunea propria poveste, care uneori nu se intersecta cu poveștile altor personaje. Eroii uitau adesea faptele, confundau datele cronologice și chiar nu își puteau aminti propriile acțiuni și cuvinte. De regulă, rugau să nu se facă referință la ei. Totuși, am reușit să chestionez un astfel de număr de participanți, încât tabloul a devenit destul de clar.

În final, a rezultat o istorie despre faptul că un om a devenit din întâmplare rege. La început el voia doar să se mențină. A început să aibă noroc, și el a decis că poate deveni un luptător și un reformator de succes – un rege Inimă de Leu. Și a dorit să intre în istorie. Dar apoi a dorit să trăiască bine. Și a devenit regele Magnific. Apoi a obosit și a dorit să se odihnească. Dar a înțeles că deja nu își poate permite odihna, întrucât este deja o parte a istoriei. Pentru că este deja țarul cel Groaznic.

Cum s-a produs în el toate schimbările acestea? În mare parte, datorită anturajului său, suitei lui eterogene, care în anii aceștia juca cu osârdie rolul regelui. Cercul apropiat l-a luat în mâini, și, manipulând fricile și dorințele, l-a dus înainte. Acolo unde el însuși nu spera nicidecum să ajungă.

Dacă restabilim evenimentele după ce știm cum s-au încheiat acestea, istoria pare foarte logică. Chiar poate apărea senzația că de la bun început totul mergea încolo unde s-a ajuns acum, se profilează un anumit plan inițial. Eroii inventează retrospectiv justificări antedatate pentru acțiunile lor. Găsesc cauze care nu au existat în realitate și o logică a cărei existență anterior nici nu o bănuiau.

Însă acești 15 ani din istoria Rusiei, chiar puțin mai mult, nu au o logică clară. Lanțul evenimentelor pe care am reușit să-l restabilesc depistează lipsa unui plan sau a unei strategii clare la Putin și anturajul lui. Tot ce se întâmplă sunt niște pași tactici, reacția operativă la stimulii externi, care nu conduc spre niciun fel de scop final.

Examinarea atentă a acțiunilor și motivelor politicianilor ruși din ultimii 15 ani demonstrează că teoria conspirației este greșită. Dacă există cel mai mic dubiu față de ce anume a servit drept cauză pentru producerea unui sau altui eveniment – reaua intenție sau o greșeală –, trebuie să optăm întotdeauna pentru a doua versiune.

Știau oare conducătorii ruși în anul 2000 la ce vor ajunge în 15 ani de guvernare? Nu. Știau oare în 2014 cum vor întâmpina anul 2015? De asemenea, nu.

Când scriu „conducătorii” la plural, nu este nicidecum din greșeală. Se consideră că în Rusia toate deciziile sunt luate de un singur om – Vladimir Putin. Este doar parțial adevărat. Toate deciziile sunt într-adevăr luate de Putin, însă Putin nu este doar un singur om. Este o minte colectivă uriașă. Zeci, chiar sute de oameni ghicesc zilnic ce decizii trebuie să ia Vladimir Putin. Însuși Vladimir Putin ghicește tot timpul ce decizii trebuie să ia pentru a fi popular, pentru a fi înțeles și aprobat de acel uriaș Vladimir Putin colectiv.

Acest Vladimir Putin colectiv și-a construit în toți anii aceștia amintirile pentru a-și demonstra sie însuși că are dreptate. Pentru a se convinge pe sine însuși că acțiunile lui sunt logice și că are un plan și o strategie, și că nu a comis greșeli, ci a fost nevoit să acționeze astfel, deoarece lupta cu dușmanii, purta un război greu și neîntrerupt.

De aceea cartea mea este istoria unui război imaginar. A unui război care nu se poate să fie terminat, deoarece atunci ar trebui să recunoaștem că el nu a existat niciodată.

Partea I

PUTIN I INIMĂ DE LEU

Capitolul 1

În care Aleksandr Voloșin, ideologul Kremlinului, s-a învățat să-l suporte pe Lenin

Aleksandr Voloșin este un capitalist model. Aspectul lui exterior are ceva de la americanul Unchiul Sam, așa cum era desenat el în caricaturile sovietice: barba căruntă, privirea rece și pătrunzătoare (pentru ca imaginea să fie completă, îi lipsește doar gambeta, sacul cu dolari și bomba din spinare).

Oficiul lui Voloșin din centrul Moscovei, de pe Poleanka, la zece minute de mers de la Kremlin, este foarte ascetic, are tot ce trebuie, dar nici urmă de lux – conducătorul secret al lumii nu are nevoie de el.

Este evident că Voloșin nu este un bun orator – vorbește încet și chiar se bâlbâie ușor atunci când se înfurie. Și încă, îi place să abuzeze de cuvintele englezești. Nu de anglicisme, ci de cuvintele străine, cu care operează în viața lui de afaceri. „Situția din Ucraina deja nu este foarte manageable”. „Trebuie ca în cap întotdeauna să fie agenda”. „A venit un deadlock complet”. „Sunt importante opiniile stakeholderilor principali”. El nu o face intenționat, așa îi este mai ușor, căci el nu este politician, ci om de afaceri.

Voloșin își consideră, probabil, îndeplinită principala sa misiune istorică: el a asigurat stabilitatea politică și capitalismul și se poate

odihni în pace. Spune că nu-și regretă actuala incapacitate de a influența politica.

Despre politică preferă să vorbească în termeni din lexicul afacerilor: „Americani au creat la ei o economie enormă, diversificată, receptivă la inovații datorită concurenței celei mai acerbe. O concurență la fel de intensă o vedem și în politica americană, inclusiv în interiorul principalelor partide politice. Și datorită acestui lucru ei au format un sistem politic stabil, care respinge extremele. Însă în politica internațională Statele Unite, după dispariția Uniunii Sovietice, au devenit de fapt monopoliste. Și în lipsa concurenței americanii au devenit încrezuți, ineficienți, nerezonabili. Au comis o grămadă de greșeli extrem de serioase, au cauzat pagube enorme securității internaționale și lor înșiși”. Cu toate acestea, el vorbește despre America, fie și cu o doză mare de critică, cu dragoste, cu detalii neașteptate: acolo el a făcut cunoștință din întâmplare cu Jeb Bush, dincolo a văzut-o pe vechea sa cunoștință, Condoleezza Rice, dar a decis să nu o salute.

Chestiunea ucraineană îi stârnește o veritabilă furie: el trece de la engleză la rusă. Politica autorităților ucrainene față de populația rusofonă îl revoltă: „Să fi încercat canadienii să se comporte astfel cu locuitorii francofoni ai Quebecului, o încasau și mai tare ca ucrainenii”.

Înmormântarea lui Lenin

În 1999, la Kremlin a fost elaborat un plan bine pus la punct de înmormântare a lui Lenin. Corpul lui urma să fie scos din Mausoleul din Piața Roșie și dus în Sankt Petersburg în toiul nopții, într-o atmosferă de cea mai strictă confidențialitate. Dimineața, toți s-au trezit, iar Lenin nu mai este în Piața Roșie.

Exact la fel, cu 38 de ani mai înainte, într-o seară târzie de toamnă din Mausoleu a fost scos corpul lui Stalin – ce-i drept, nu l-au dus departe, ci l-au înmormântat alături, lângă zidul Kremlinului. Pentru Nikita Hrușciiov, liderul sovietic de atunci, această acțiune era un simbol al destalinizării și al demitizării cultului personalității.

Reînhumarea lui Lenin trebuia să se desfășoare „demn și fără mitocănie”, își aduc aminte angajații administrației de la Kremlin. Pur și simplu după asta trebuia să fie luat în cordon pe vreo două luni cimitirul Volkovo din Sankt Petersburg (locul unde sunt înmormântate mama și sora lui Lenin, și unde, conform legendei, a lăsat poruncă cu limbă de moarte să fie îngropat el, fondatorul Statului Sovietic). Și să suporte câteva luni de proteste ale partidului comunistilor. După asta patimile s-ar fi domolit: se planifica să fie demontat Mausoleul și să fie construit pe acest loc un monument al victimelor totalitarismului, pentru ca nimeni să nu cuteze să-l demoleze. Aceasta trebuia să fie lovitura decisivă aplicată ideologiei comuniste. La momentul respectiv, pentru Kremlin aceasta era sarcina cea mai importantă: să nu permită revanșa sovietică și să-i învingă pe comuniști.

Biroul șefului administrației de la Kremlin, Aleksandr Voloșin, se află la circa 10-15 metri de la sarcofagul lui Lenin din Mausoleu. Se spune că lui Voloșin îi plăcea să glumească: „De la mine până la cadavru sunt 15 metri pe linie dreaptă. El zace acolo, eu lucrez aici. Noi nu ne deranjăm unul pe altul”.

În realitate, Lenin era foarte deranjant. Pe președintele Boris Elțin îl împiedica să pună capăt trecutului – pentru el îngroparea liderului ar fi devenit simbolul faptului că au venit timpuri noi și că schimbările ce s-au produs sunt ireversibile, la fel ca și înmormântarea lui Stalin pentru Hrușciiov cu 36 de ani în urmă. Cel care a propus pentru prima dată ca Lenin să fie înmormântat, încă în 1991, a fost primul primar al Petersburgului, Anatoli Sobceak, dar nici atunci, nici în anii care au urmat, Elțin nu i-a putut îndeplini rugămintea – nu dorea să genereze un conflict inutil cu comuniștii.

Pentru Voloșin însă Lenin nu era atât un simbol, cât un jucător concret, întotdeauna viu în politica actuală. Lupta cu Partidul Comunist era partea cea mai importantă a grijilor cotidiene ale strategului principal al Kremlinului. Lenin era pentru el un as în mânecă, o posibilitate de a-i aplica adversarului o lovitură în plexul solar. Comuniștii deveniseră forța principală în parlament și de aceea aveau posibilitatea de a torpila orice reformă de importanță critică. Iar după criza din 1998 comuniștii controlau de fapt și guvernul,

condus de Evgheni Primakov, în vârstă de 69 de ani, fost membru supleant al Biroului Politic al CC al PCUS și fost ministru al Afacerilor Externe al Rusiei.

Până la expirarea mandatului prezidențial al lui Boris Elțin, prevăzut în Constituție, rămânea un pic mai mult de un an și jumătate, și se părea că comuniștii niciodată nu au fost atât de puternici. Partidul Comunist a lansat procedura de demitere a președintelui Elțin, incriminându-i cinci capete de acuzare: dezmembrarea URSS, dizolvarea parlamentului în 1993, războiul din Cecenia, dezmembrarea armatei și genocidul poporului rus. Prim-ministrul Primakov, pentru care comuniștii au votat în unanimitate, ocupa primul loc în ratingul celor mai populari politicieni ai țării și părea cel mai de perspectivă candidat pentru funcția de președinte.

O popularitate deosebită i-a adus elocventul gest antiamerican – întoarcerea de deasupra Atlanticului. La 24 martie 1999 Primakov zbură spre Washington, când i-a telefonat vicepreședintele Al Gore și l-a informat că SUA încep să bombardeze Iugoslavia cu scopul de a pune capăt conflictului din Kosovo. Revoltat, Primakov și-a întors avionul din zbor și a revenit la Moscova. Presa rusă – pro-Kremlin și cea liberală – l-a criticat pentru populism și cochetare cu electoratul comunist. Primul din URSS și cel mai important la momentul respectiv ziar de afaceri din Rusia, „Kommersant”, asigură că din cauza demersului lui Primakov Rusia a pierdut 15 miliarde de dolari, pe care le putea câștiga ca rezultat al semnării acordurilor pregătite la Washington: „Astfel, prim-ministrul Rusiei și-a făcut alegerea – alegerea unui comunist adevărat. A unui bolșevic gata să neglijeze complet interesele Patriei sale și ale poporului de hatârul unui internaționalism înțeles doar de el și de foștii membri ai PCUS”, se indignă „Kommersant”.

Întoarcerea de deasupra Atlanticului a fost primul gest de anti-americanism de stat din anii '90 și a arătat cât de popular poate fi el în rândul unei populații lipsite de sentimentul mândriei naționale. Tot el a devenit și începutul luptei decisive pentru putere: a conservatorilor antioccidentali, al căror stindard a devenit Primakov, și a forțelor liberale și prooccidentale, care cereau să nu se admită revanșa sovie-

tică, care nu aveau un lider, dar aveau un coordonator secret – șeful administrației de la Kremlin, Aleksandr Voloșin.

În această situație, comuniștii trebuiau scoși din echilibru. Și o lovitură ritualică zdrobitoare ar fi putut fi reînhumarea lui Lenin. Însă i-a împiedicat s-o facă legislația. Conform legislației în vigoare, corpul lui Lenin putea fi mutat în unul din trei cazuri. Fie la voința direct exprimată a urmașilor – dar rudele erau categoric împotriva. Fie la decizia autorităților locale (adică, de fapt, a primarului Moscovei, Iuri Lujkov) „în caz de încălcare a cerințelor sanitare și ecologice față de întreținerea locului de înmormântare” – iar el se pregătea să intre în lupta pentru putere în mod clar nu de partea liberalilor și a Kremlinului. Fie în cazul în care mormântul încurca traficul transportului public. Însă nicidecum conform unui decret direct al președintelui. Încălcarea acestei legi era considerată infracțiune de drept comun. Era prea riscant să adauge și vandalismul la cele cinci puncte de acuzare contra președintelui pe care le-au înaintat comuniștii în parlament. De aceea Kremlinul a decis să facă o altă mutare dură – să nu lovească în Lenin, ci în Primakov.

La 12 mai 1999, cu trei zile înainte de votarea cu privire la demiterea președintelui în Duma de Stat, Primakov a fost demis cu formula oficială „pentru lipsă de dinamism în reforme la soluționarea problemelor economice”. La 15 mai comuniștii nu au acumulat cele 300 de voturi necesare pentru inițierea procedurii de demitere – administrația președintelui a lucrat calitativ cu parlamentarii, aproape toți deputații independenți au votat contra. A fost victoria tactică a lui Voloșin, dar ea nu anula chestiunea principală. Cum să prevină victoria alianței comuniștilor cu Primakov peste un an, când va expira cel de al doilea mandat prezidențial al lui Elțin?

Principala dificultate consta în faptul că în anturajul lui Elțin practic nu erau politicieni care să fi avut măcar vreun oarecare rating politic. Ratingul vârstnicului președinte Elțin însuși era practic negativ – în mare parte din cauza acuzațiilor pe care presa și opoziția (în primul rând comuniștii) le înaintau în fața familiei lui. În perioada respectivă, presa scria cuvântul „Familia” cu majusculă, sugerând că familia președintelui are o pondere deosebită, chiar neproporțional de mare în stat, și, posibil, în business. Când era

pomenită Familia, erau vizați, în primul rând, Tanea și Valea (presa vehicula, de regulă, numele lor mici, dar toți înțelegeau imediat despre cine este vorba), adică Tatiana Diacenko (fiica președintelui) și Valentin Iumașev (fostul șef al administrației lui). Atunci ei încă nu erau căsătoriți – Tanea și Valea se vor căsători abia în 2001. Într-un sens mai larg, în Familie erau incluși, de asemenea, oligarhii cei mai apropiați de Tanea și Valea: Boris Berezovski și Roman Abramovici. În sfârșit, executorul testamentar al Familiei era Aleksandr Voloșin – șeful administrației președintelui Elțin, anume el era nevoit să descâlcească acea situație practic fără ieșire în care ajunsese Kremlinul.

Voloșin era uneori numit la Kremlin „degeratul” (în argoul lumii interlope ruse – criminal gata de orice, care nu recunoaște niciun fel de limite – n.t.) pentru rigiditatea și fermitatea lui în chestiunile care i se păreau de importanță principială, de genul ideii de a-l scoate pe Lenin din Mausoleu.

Venit din afaceri, după ce a lucrat în anii '90 în zeci de companii cu reputație diferită, Voloșin era considerat un om de stat convins, care apăra interesele statului în felul în care le vedea. Economia de piață i se părea o valoare vitală absolută, iar drepturile omului și libertatea de exprimare – un detaliu nu întotdeauna util, uneori chiar de prisos.

Situația în care a ajuns Voloșin în calitate de manager principal al Kremlinului era agravată de faptul că Familia avea un rival foarte puternic – primarul Moscovei, Iuri Lujkov. Patronul Moscovei era considerat mult timp drept moștenitorul firesc al lui Elțin, cu toate că era antipodul lui – la fel ca primarul Parisului, Jacques Chirac, pe lângă bătrânul președinte al Franței, François Mitterrand. Îl cunoștea toată țara, dar nu ca pe un liberal sau conservator – Lujkov nu avea nicio ideologie – era cunoscut ca un „gospodar puternic”.

Lujkov dorea puterea pentru el personal și aproape că niciodată nu-și ascundea această dorință. Pregătindu-se să devină președinte în 1998, Lujkov și-a înființat propria mișcare „Otecestvo” („Patria”). La Kremlin el avea un grup de adepți care îl convingea pe Elțin să mizeze anume pe Lujkov și să-l desemneze în calitate de succesori. Dar lui Elțin nu îi plăcea Lujkov.

Au fost purtate negocieri prealabile cu el. Acum Lujkov își aduce aminte că în calitate de emisar al Familiei cu el s-a întâlnit Be-rezovski, care a spus că el ar putea fi susținut dacă va respecta două condiții: garantarea inviolabilității pentru toată Familia și garan-tarea nestrămutată a rezultatelor privatizării. Lujkov a refuzat, și tocmai din această cauză, conform spuselor sale, contra lui a fost dezlănțuit un război informațional.

Lujkov era absolut sigur că treburile Familiei merg prost și este puțin probabil să-i fie ceva de ajutor. Conform zvonurilor, șeful direcției de anchetă a Procuraturii Generale semnase deja ordinele de arest pentru Tanea și Valea. Răuvoitorii descriau starea de spirit de la Kremlin în felul următor: se întrebau dacă vor reuși sau nu în caz de ceva să ajungă la aeroportul Șeremetievo. Era cât se poate de logic că Lujkov nu voia să intre în luptă de partea celor pe care îi considera perdanți. El voia să se alieze cu învingătorii.

Voloșin, de îndată ce a venit în fruntea administrației, încerca să-i acorde lui Lujkov semne de atenție, venea la el în oșpeție, bea ceai cu el. Dar aceste convorbiri la un ceai nu se soldau cu nimic: Lujkov nu se putea stăpâni și, când vedea slăbiciunea președintelui Elțin, trecea instinctiv la atac. Însă războiul informațional dintre Lujkov și Fami-lie aproape că i-a distrus ratingul. De aceea primarul Moscovei a de-cis să recurgă la viclenie. L-a susținut pe Primakov contând pe faptul că îl va lăsa să treacă înainte pe bătrânul patriarh al națiunii, ca să aștepte în spate până trece furtuna, iar peste patru ani să fie ales.

Mihail Hodorkovski, oligarhul petrolier, care la momentul re-spectiv comunica strâns și cu Lujkov, și cu Primakov, este sigur că ei nu s-ar fi hotărât să-i lanseze o provocare lui însuși Elțin, deoarece erau pe deplin oamenii sistemului. După părerea lui Hodorkovski, scopul luptei lor era totuși să obțină de la Elțin dreptul de a-i deveni succesori. Însă la nivelul doi – contra anturajului președintelui și a Familiei lui –, lupta se desfășura cu toată seriozitatea.

Kremlinul nu avea nicio contrapondere pentru popularul pensio-nat Primakov. Cu un an înainte de expirarea mandatului lui Elțin, Familia a început castingul pentru funcția de succesor al lui Elțin. Acesta s-a terminat abia prin august – în funcția de prim-ministru a fost numit directorul FSB (SFS – Serviciul Federal de Securitate –

n.t.) Vladimir Putin. Tânăr, necunoscut de nimeni, cekist (ofițer de securitate – n.t.), fosta mână dreaptă a lui Anatoli Sobceak, care își pierduse popularitatea de odinioară de democrat din primul val.

Cu două zile înainte de numirea lui, rebelii din Cecenia au făcut o incursiune în republica vecină nord-caucaziană, Daghestan. Astfel Putin a devenit primul premier care nu a fost nevoit să se ocupe de problemele economice și să piardă din rating din această cauză – el lupta cu dușmanul extern și doar câștiga puncte cu această luptă. O lună mai târziu, teroriștii au aruncat în aer două case la Moscova – aceasta a fost o lovitură asupra pozițiilor primarului Lujkov și l-a mai ajutat puțin pe Putin.

Și totuși era imposibil de crezut că Familia, care se compromisese, va putea câștiga alegerile. „Primakov este un om sortit să câștige alegerile prezidențiale” – astfel vorbea în direct principalul prezentator de televiziune al țării, președintele consiliului director al canalului NTV, Evgheni Kiseliiov cu doar trei luni înainte de Anul Nou, în septembrie 1999. Ratingul lui Primakov era cel mai mare, el era susținut de primarul Moscovei, Lujkov, și de aproape toți guvernatorii din Rusia. Era finanțat de două cele mai mari companii petroliere ale țării, „Lukoil” și IUKOS, îi dădea bani Vladimir Evtușenkov, pe care îl numeau „Bill Gates al Rusiei”, îl susținea „Gazprom”-ul și principalul magnat media al țării, Vladimir Gusinski, de aceea Primakov era laudat la NTV, canalul TV cu cea mai mare autoritate din țară.

Dar acestea nu constituiau lucrul cel mai important. Rămâneau trei luni până la alegerile parlamentare. Un partidul pro-Kremlin nu câștigase încă niciodată alegerile în Dumă, iar de data aceasta lucrurile stăteau și mai prost. Kremlinul nu avea niciun partid care să fie al său. În schimb Primakov avea un partid, care conta să câștige alegerile parlamentare. Din el făceau parte aproape toți guvernatorii din țară, ceea ce înseamnă că resursa administrativă în toată țara era de partea lui Primakov. „Otecestvo – vsea Rossia” („Patria – toată Rusia” – n.t.), sau abreviat OVR, era favoritul absolut.

Iar a trebuit să fie amânate visurile de înmormântare a lui Lenin. Lupta cu moștenirea comunismului a trecut pe planul doi – trebuia învins mai întâi fostul comunist Primakov.

Poveste de Revelion

La 31 decembrie Aleksandr Voloșin, șeful administrației președintelui Boris Elțin, și-a scris cererea de demisie. Cu o oră înainte, șeful lui, președintele Elțin, și-a dat el însuși demisia și l-a numit pe prim-ministrul Putin în funcția de președinte interimar. Aceasta însemna că extrem de complicata operațiune de transmitere a puterii – ceea ce jurnaliștii vor numi „Operațiunea «Succesorul»” – a fost finalizată cu succes.

„Pentru ce e chestia asta?” – întrebă Putin când văzu cererea lui Voloșin. Acesta a explicat cu zâmbetul pe buze că a fost numit în calitate de șef al administrației de către fostul președinte și, deci, Vladimir Putin trebuie să aibă posibilitatea de a-și numi propriul șef al administrației. A zâmbit și Putin și l-a rugat pe Voloșin să rămână în funcție. Noul stăpân al Kremlinului și vechiul-noul său ideolog s-au salutat și s-au despărțit.

Cu doar 12 zile înainte, în Rusia se desfășuraseră alegerile parlamentare, care au devenit un triumf al lui Voloșin și al strategiei lui – partidul sintetic „Edinstvo” („Unitatea”) l-a depășit pe concurentul său principal, blocul „Otecestvo – vsea Rossia”, care era condus de fostul premier Evgheni Primakov și primarul Moscovei, Iuri Lujkov. Cu doar trei luni în urmă, această victorie părea imposibilă. Cu trei luni în urmă, se părea că următorul președinte al Rusiei va fi Evgheni Primakov, de 70 de ani, fost membru supleant al Biroului Politic al CC al PCUS.

La începutul lui septembrie, Comisia Electorală Centrală a înregistrat OVR ca participant la alegeri. Ratingul partidului era de 30% – el se situa cu fermitate pe primul loc, întrecându-i cu 10 procente pe comuniști. Nimic nu prevestea dezastrul. Anume în această situație, cu trei luni înainte de alegeri, Aleksandr Voloșin a început să pună de un partid nou, care să zădărnicească triumful lui Primakov.

Nașul lui „Edinstvo” a devenit Boris Berezovski. Tocmai că el era numit de presa rusă în momentul respectiv eminența cenușie a Kremlinului, ceea ce era, desigur, o exagerare. Fostul savant-matematician, un fel de geniu distrat și zăpăcit, Boris Berezovski emana, într-adevăr, cu abundența unei arteziene, idei de care se folosea

Kremlinul. De sfaturile lui într-adevăr țineau cont Tanea și Valea, în schimb nu prea îl avea la inimă Elțin. Berezovski nu s-a întâlnit niciodată în viață cu Elțin între patru ochi – oligarhul nu avea acces personal la președinte. Dar Berezovski compensa această situație cu poveștile pe care el însuși le spunea jurnaliștilor despre faptul că toată politica Kremlinului este o continuare a găselnițelor sale geniale.

Totuși, este adevărat că Berezovski s-a aflat la originea partidului „Edinstvo” – el personal s-a deplasat să-i convingă pe câțiva guvernatori emblematici să-i părăsească pe Lujkov-Primakov și să treacă în tabăra Kremlinului. Însă destul de curând Berezovski și-a pierdut interesul pentru munca de rutină de edificare a partidului – aceasta a fost preluată de tânărul asistent al lui Voloșin (care în scurt timp i-a devenit adjunct), Vladislav Surkov. Aceasta a fost, de fapt, prima campanie electorală a viitorului ideolog al lui Putin.

S-a reușit să fie ademeniți în total 39 de guvernatori în noul proiect al Kremlinului, la Primakov au rămas 45. Apoi a început căutarea liderului. Era periculos să-l expună riscului pe Putin – dacă partidul avea să sufere un eșec în alegeri, îl trăgea la fund și pe succesor, făcând astfel imposibilă alegerea lui. De aceea, pentru a se asigura, au decis să găsească un alt erou popular, acesta fiind ministrul pentru Situații Excepționale, salvatorul profesionist Serghei Șoigu. Titlurile de genul „Șoigu vine să salveze Rusia” au apărut în ziarele pro-Kremlin înainte ca însuși Șoigu să accepte să candideze – chiar Elțin în persoană a fost nevoit să-l convingă.

Noua asociație era finanțată în primul rând de Berezovski și Abramovici, cu toate că la colectarea fondurilor s-au alăturat chiar și cei care cu cealaltă mână îi dădeau bani lui Primakov – businessul lua măsuri de siguranță. „Cecul mediu” era de 10 milioane de dolari – cam cu atâta cotizau, de regulă, oligarhii. În total, bugetul noului bloc pro-Putin „Edinstvo” a fost de circa 170 de milioane de dolari.

Voloșin racola activ sub drapelul lui „Edinstvo” și opinia publică liberală. Ideologul de la Kremlin lămurea că OVR este calea spre trecut, revanșa sovietică, încercarea KGB-ului de a reveni la putere (pe la apusul perestroikăi Gorbaciov într-adevăr l-a desemnat pe Primakov în funcția de prim-vice-direktor al KGB, însă înainte de aceasta el nu fusese angajat activ al KGB-ului).

De partea lui „Edinstvo” și Putin trebuiau să fie toți liberalii, reformatorii și cei care doresc schimbări, așa se vorbea la Kremlin. În realitate, la „Edinstvo” au aderat niște oportuniști regionali similari cu cei din OVR, – de regulă, cei pentru care nu au fost locuri suficiente în OVR. Cu toate acestea, startul lui „Edinstvo” a fost reușit. Problema principală a lui Primakov consta în faptul că el era bătrân, adică foarte asemănător cu bolnavul și neputinciosul Elțin. Putin și Șoigu erau, dimpotrivă, tineri și energici. La începutul lui octombrie, ratingul OVR s-a redus până la 20%, ratingul lui „Edinstvo” a crescut de la zero la 7%. Ratingurile personale ale lui Putin și Primakov erau de 15 și, respectiv, 20%.

În următoarele două luni și jumătate s-a produs cea mai murdară campanie electorală din istoria Rusiei. Apogeul ei a devenit relatarea despre operația la articulația coxofemurală a lui Primakov în emisiunea lui Serghei Dorenko, în prime-time la canalul de televiziune ORT, care îi aparținea lui Berezovski. Canalul de televiziune NTV, care îi aparținea lui Gusinski, îl susținea cu disperare pe Primakov, însă nu a prezentat niciun fel de materiale compromițătoare substanțiale despre „Edinstvo” și a pierdut războiul informațional. În virtutea ironiei sorții, anume aceste simboluri principale ale acestor alegeri, ORT și NTV, precum și „fețele” lor, Dorenko și Kiseliiov, aveau să devină foarte repede victimele noilor autorități, indiferent de partea cui au luptat. Și mai interesant e ceea ce avea să se întâmple cu tehnologii politice care au dirijat cele două campanii electorale și au luptat să se nimicească unul pe celălalt. Din partea Kremlinului a luptat Vladislav Surkov, din partea lui Primakov – tânărul tehnolog politic din Saratov, Veaceslav Volodin. Aceasta a fost prima lor încăierare. Însă nu ultima – în următorii 15 ani aveau să poarte destul de multe bătălii pentru exercitarea influenței asupra lui Vladimir Putin.

În fine, la alegeri „Edinstvo” al lui Surkov a acumulat 23% pe listele de partid, cu un procent mai puțin decât comuniștii, iar OVR al lui Volodin – 13%. Dar cel mai important era că ratingul lui Putin continua să crească și a ajuns la 30%, în timp ce popularitatea lui Primakov a înțepenit la 20%.

Înfrângerea neașteptată la alegerile din 19 decembrie a cam descurajat puțin tabăra lui Primakov-Lujkov. Însă cei din stafful OVR

considerau că până la alegerile prezidențiale mai rămânea jumătate de an și toată lupta este înainte. Mai mult de atât, ei erau siguri că în noua Dumă deputații OVR vor putea să intre în coaliție cu comuniștii, care au ocupat primul loc la alegeri, Primakov va deveni președinte al Parlamentului și din această poziție va putea să concureze ușor cu premierul Putin pentru postul de președinte al Federației Ruse. În viitorul staff electoral al lui Primakov chiar începuse împărțirea locurilor: cine îl va conduce, cine va fi înlăturat de la luarea deciziilor. În orice caz, toți înțelegeau că mai au timp, că până la Anul Nou nu se va mai produce nimic serios. Și au plecat care încotro să se odihnească după o campanie îndelungată și istovitoare.

La 29 decembrie Comisia Electorală Centrală a anunțat rezultatele definitive. Iar peste o zi s-a aflat că jocul a luat sfârșit. La 31 decembrie președintele Elțin a declarat că-și dă demisia și îl numește pe Putin în calitate de succesor al său. Aceasta însemna că alegerile prezidențiale aveau să se desfășoare deja în martie, nu în iunie, cum se cuvenea conform Constituției. Aceasta însemna că Primakov, Lujkov și alți adversari ai Kremlinului nu au timpul pe care au contat. Ei nu vor reuși să-și vină în fire după înfrângerea din alegerile parlamentare. Desigur, era o trișare din partea Kremlinului, în schimb îi asigura rezultatul.

Jocul luase într-adevăr sfârșit în acea noapte de Revelion, cu toate că nimeni nu a prevăzut-o. În timp ce tabăra lui Primakov împărțea locurile în stafful electoral, șeful administrației Voloșin, care stătea la zece metri de la corpul lui Lenin și visa să pună capăt acestei vecinătăți, a făcut incredibilul – s-a înțeles cu comuniștii. Scopul principal al Kremlinului era simplu: să scindeze alianța comuniștilor și a susținătorilor lui Primakov. „Acum este mai important să regulăm „Otecestvo”, reflectau cei din Kremlin. Ei sunt oameni dependenți de conjunctură, trebuie să le arătăm că, dacă rămân cu Primakov și Lujkov, sunt zero absolut”.

La 18 ianuarie, la prima ședință a Dumei, s-a dovedit că în timpul vacanței „Edinstvo” și comuniștii au încheiat un acord la pachet: președinte al parlamentului devine reprezentatul partidului comunist și vor împărți între ei toate posturile de președinți de comitete. Celelalte partide, inclusiv OVR, nu primesc nimic. Pentru anturajul